Anna Rogstad - kvinnesakskvinne og politiker

Taler
Torild Skard

Dato
16 mars 2011

Sted
Stortinget, Oslo

Omstendigheter
Anna Rogstad-markering

President,

Det var ikke min tanke å bli Anna Rogstad-forsker. Men det ble nødvendig. Kvinnehistorien er et forsømt felt, så da jeg skulle skrive om Rogstad i Kvinnesaksnytt, fant jeg lite tilgjengelig stoff, og enkelte opplysninger måtte være feil. Noen mente for eksempel at Rogstad var Høyre, andre at hun var Frisinnede Venstre da hun ble valgt på Stortinget.

Historikere og samfunnsforskere kom til hjelp, men jeg måtte til primærkildene sammen med Oslo byarkiv og spesielt Tanja Wahl i Stortingets arkiv for å få et korrekt bilde av vår første stortingskvinne. Det er viktig å få mer historisk gransking av kvinnebevegelsen og stemmerettskampen. Det er verdt det, og det ville gi oss bedre innsikt i utviklingen av samfunnet vårt og bedre forståelse av samtida.

Jo mer jeg studerte Anna Rogstad, desto større respekt fikk jeg for henne. Hun står fram som en banebrytende pioner for kvinners stemmerett, utdanning for jenter og styrking av lærerinnenes stilling.

Vi vet ikke mye om hennes bakgrunn. Hun var en av borgerklassens overflødige gamle "tanter": ugift, uten forsørger og med lite utdanning. Hun begynte å undervise 19 år gammel og arbeidet i skolen i 50 år for en lønn som var langt under den mannlige lærere fikk. Folk mente de var gale, emansiperte eller hadde kjærlighetssorg, de ugifte embetsmannsdøtrene som ble lærerinner. Flere var sentrale kvinnesakskvinner, og Gina Krog, Anne Holsen og Anna Rogstad var sannsynligvis altfor selvstendige til å gifte seg. Anna Rogstads eldre søster Marie forble også ugift og jobbet som lærerinne. De to bodde sammen i en leilighet på

Grünerløkka.

Den mest dekkende beskrivelsen av Anna Rogstad har jeg funnet i Kvinnesaksforeningens blad Nylænde. I et portrett fra 1906, sannsynligvis skrevet av Gina Krog, står det:

- Anna Rogstad har mot til å være seg selv helt og fuldt uten noe stjålent sideblikk til Per eller Pål. Derfor har man måttet oppgi å få henne inn i noen partirulle. For de konservative står hun som radikal, for de radikale som reaksjonær, mens hun alene er en fribåren, frisinnet kvinne. Mot og frisinn er dog ikke nok, når noe skal kjempes frem. Men Anna Rogstad har også det mer som skal til, en fast vilje og en utholdenhet som aldri gir tapt, så lenge det er noe å vinne for en sak. Det er som foregangskvinne i arbeidet for kvinnesak at den store mengde har lært Anna Rogstad å kjenne. -

Anna Rogstad engasjerte seg faglig og politisk. Hun meldte seg inn i Kristiania lærerinneforening i 1883 og bidro til å utvikle den til en aktiv fagforening, som hun ledet i 32 år med Anne Holsen som nestleder en stor del av tida. Da folkeskolelova ble endret slik at lærerinner ble representert i skolestyret i de større byene, ble Anna Rogstad lærerinnenes representant i Kristiania og var stadig medlem av skolerådet. Hun var en utmerket pedagog som arbeidet systematisk for å forbedre undervisningen. Hun ville styrke jenters utdanning, gutter og jenter skulle lære det samme, og kvinner skulle bli økonomisk selvstendige. Sammen med Anne Holsen var hun med å starte framhaldsskolen for jenter, som hun bestyrte i mange år, og hun arbeidet for å åpne håndverk for kvinner. Videre kjempet hun for at lærere og lærerinner skulle ha samme arbeidsvilkår, utdanning og lønn.

I 1884 var hun med å stifte Kvinnesaksforeningen og året etter Kvinnestemmerettsforeningen. Med et avbrudd var hun nestleder i Kvinnestemmerettsforeningen helt fram til 1913.

Anna Rogstad var ikke bare selvstendig og målbevisst. Hun var også en dyktig strateg og organisator, pragmatisk og til tider omstridt. I tillegg til kvinnesaks- og lærerinneorganisasjonene hadde hun en base i lærerinnene på Grünerløkka, og hun samarbeidet hele tida nært med Anne Holsen.

Da Stortingsmann Berner ville hindre at Kvinnesaksforeningen gikk inn for

stemmerett, dannet noen av kvinnene med Gina Krog som leder og Anna Rogstad som nestleder Kvinnestemmerettsforeningen uten adgang for menn.

Seinere, da Stortinget utvidet stemmeretten for menn uten at kvinner fikk noe, la Anna Rogstad om strategien fra prinsipiell likestilling til en gradvis utvidelse av stemmeretten for kvinner. Hun fikk Kvinnestemmerettsforeningen med seg, Gina Krog ble kastet og Anne Holsen overtok som leder. Gina Krog stiftet da Landskvinnestemmerettsforeningen.

Da Norges Lærerforening ble stiftet, ble Anna Rogstad nestformann. Men da kvinnene ble satt i mindretall i styret, gikk mange ut og stiftet Norges Lærerinneforbund under Anna Rogstads ledelse. Hun ledet forbundet i flere år, og det ble en viktig aktør for likestilling og pedagogisk reformarbeid.

Kampen for kvinners stemmerett varte i årtier. Høyre var mot og mange i Venstre. Høyre avviste politiske rettigheter for kvinner generelt. Ingen høyremann stemte for kvinnestemmerett før i 1901 ved kommunevalg og i 1907 ved Stortingsvalg, og da bare for økonomisk bedrestilte. Først i 1913 ga motstanderne i Høyre tapt.

For Anna Rogstad var stemmerett ikke bare en rettighet, men en nødvendighet for at kvinnene skulle være med og forme samfunnet. Ved kommunevalget i 1901, da kvinner kunne stemme for første gang, stilte hun for Kvinnestemmerettsforeningen i Kristiania og ble vararepresentant til bystyret. I 1907 stilte hun på nytt, men denne gangen på en fellesliste av den liberale velgerforening, Høyre og Næringspartiet og ble valgt til representant.

Vedtaket i 1907 om begrenset stemmerett for kvinner ved Stortingsvalg var et gjennombrudd. Av de tolv kvinnene som stilte ved valget i 1909, var flere ledende kvinnesakskvinner. Det var en urolig politisk situasjon. Krefter i Høyre og Venstre ville lage en borgerlig sentrumsfront mot sosialistene. Chr. Michelsen ville ikke lage noe nytt parti, men basere seg på selvstendig tenkende mennesker i en romslig liberal samlingsbevegelse. Vi kjenner ikke Rogstads syn i alle politiske spørsmål, men Michelsens opplegg var så løst og politisk midt på treet at det vel passet henne, når hun først måtte bli medlem av et politisk parti. Sammen med Anne Holsen var hun med å stifte Frisinnede Venstre, men de fikk ikke partiet til å programfeste allmenn stemmerett for kvinner. Likevel stilte Anna Rogstad til valg for partiet. Det var direkte personvalg, og Frisinnede

Venstre stilte over hele landet, alene eller sammen med Høyre. Det var en skjebnens ironi at Anna Rogstad ble nummer to med Jens Bratlie som nummer én fra Gamle Aker krets i Kristiania. Bratlie ledet høyrefløyen i Høyre og gikk mot allmenn statsborgerlig stemmerett for kvinner. Mange trodde Anna Rogstad også var Høyre. Men hun var ikke det. Det forelå et valgsamarbeid mellom Frisinnede Venstre og Høyre.

Både Høyre og Frisinnede Venstre gjorde et brakvalg: Høyre med 41 mandater og Frisinnede Venstre med 21, og de to dannet koalisjonsregjering. Bratlie ble representant og Rogstad vararepresentant. Ingen andre kvinner ble valgt. De representerte i alt vesentlig Venstre og sosialdemokrater.

Da Anna Rogstad møtte for første gang på Stortinget, møtte hun også fordommene mot en kvinnelig politiker.

Aftenposten forteller at første sak etter presidentens tale var bevilgning til privat skogskjøtsel. Men debatten tiltrakk seg lite oppmerksomhet. I stedet gikk representantene bort til frøken Rogstads plass for å hilse på sin nye kollega. Frøken Rogstad var iført en enkel og smakfull grågrønn ullkjole, opplyser avisa, som tier om hva herrene var iført.

Avisa Vikingen belyser de stereotype forestillingene gjennom sine karikaturer. I den første går ikke Anna Rogstad inn i Stortinget alene, men geleides som en ung jomfru av en faderlig person. Det er Stortingspresident Jens Bratlie. Mer enn politiker er Rogstad kvinne, underdanig og underordnet. Men snart skifter tonen. Da framstilles Rogstad som en rasende furie som svinger tuktens ris over de stakkars mennene og stiller sine krav.

Anna Rogstad var en aktiv representant og tok først ordet i debatten om hærbudsjettet. Hun var en fredsvenn, sa hun. Norge burde gå foran når det gjaldt fred og voldgift. Men så lenge fredsarbeidet ikke var nådd lengre, kunne Norge ikke oppgi sitt forsvar. Selv om hun stemte med regjeringen, var dette modig tale, ikke minst fordi en stor felthær sto sentralt for Bratlie som statsminister.

Rogstad engasjerte seg i en rekke spørsmål innen skole og utdanning, helse og omsorg, forsvar, bygningsvesen og arbeidsliv. Hun gikk grundig inn på undervisningen av døve barn og talte kvinners sak når det gjaldt skattlegging og lønn, pensjon til lærerinner og kvinners adgang til å tale i kirkene. Kristi evangelium stilte mann og kvinne likt, sa hun, men mangt i Bibelen var kvinnediskriminerende.

Anna Rogstads framtreden i Stortinget bidro til å styrke stemmeretten. Men det kom ingen flom av kvinnelige representanter. Før valget i 1912 ble Rogstad ikke renominert. Høyremenn fikk begge plassene, og FV stilte ikke i kretsen. De to partiene gjorde et dårlig valg, mens Venstre gikk fram. Imidlertid ble ingen kvinner valgt, og det var en ren mannsforsamling som vedtok å gi kvinner allmenn stemmerett ved Stortingsvalg. Først i 1921, da valgordningen ble endret til forholdstallsvalg, fikk vi den første valgte kvinnelige Stortingsrepresentanten, Karen Platou fra Høyre. Seinere førte kvotering til en vesentlig økning av antall Stortingskvinner, og det spørs om ikke en ny systemendring må til for at vi skal få 50 prosent kvinner på Tinget.

Anna Rogstad har atskillig å si til oss også i dag angående både skole, kvinnesak og politikk. Jeg vil slutte med noe hun sa i 1889:

Det er urettferdig å utelukke norske borgere fra å utøve sine borgerrettigheter bare på grunn av deres kjønn, og det er skadelig for landet at kvinnene holdes borte fra deltakelse i samfunnsarbeidet. Måtte kvinnene snart få bringe det forsonende, det sant livgivende element inn i løsningen av vår tids brennende spørsmål!

Vi har litt igjen å gjøre. Gratulerer med dagen.

Kilde
http://kvinnesak.no

Emneoversigt
Jubileumstale, Kjønn, Kvinner, Kvinnesak, Likestilling, Stemmerett, Storting

URI

https://www.virksommeord.no/tale/anna-rogstad-kvinnesakskvinne-og-politiker